

Jargonin voittokulku – miksi kieli jää toissijaiseksi työelämässä?

LAURA NIEMI: *Työelämän tyhjänpuhujat. Jargonin kupla ja miten se puhkaistaan.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2024. 168 sivua.

Samaan aikaan kuin selkeän kielen tarve ja saavutettavan viestinnän merkitys korostuvat yhteiskunnallisessa keskustelussa, työelämässä jargon kukoistaa. Tämä perinteisesti jonkin ammattialan kielimuotona tai erikoisalan sanastona ymmärretty kielimuoto on varmasti tuttu monelle työpaikan dokumenteista ja kollegoiden puheesta. Suomen kielen asiantuntija ja tekstinhuoltaja Laura Niemi kuitenkin avaa tuoreessa teoksessaan *Työelämän tyhjänpuhujat* (2024), että jargonin määritelmä pelkkänä ammattislangina on puutteellinen eikä vastaa nykypäivän jargonin käyttöalaa ja funktiota. Jargon on laajentunut tarkoittamaan työelämän abstraktia ja tyhjätuntuista kieltä, jonka keinotekoisuus ärsyttää, joka ei tunnu sanovan mitään tai on niin korkealentoista, että siitä on vaikea saada selkoa. Kyse ei ole ainoastaan byrokratian koukeroisista lauserakenteista tai lääketieteen termeistä, vaan jargon on levinnyt työelämän eri tasoille – jopa sen ulkopuolelle päiväkotien palautelomakkeista seurakuntien ohjeistuksiin. *Työelämän tyhjänpuhujat* ei tyydy ainoastaan naureskelemaan jargonille, vaan teos pureutuu tarkemmin kielimuotoon, sen tehtäviin ja siitä johtuviin ongelmiin suomalaisessa työelämässä.

Syyt jargonin voittokululle ovat moninaiset, ja Niemi lähestyy aihetta monesta eri näkökulmasta. Teoksessa kuullaan jargonia käyttäviä, jargonia vältteleviä ja jargonia tutkivia: Kehittämispäällikkö puolustaa projektinsa erikoistermejä, sillä ne ovat omassa työssä vakiintuneita. Tekniikan alan teollisuuskonsernin viestijä avaa, miksi alan lyhenteiden avaaminen sisäisesäkin viestinnässä on tarpeellista. Ympäristötutkija paljastaa, kuinka vastuullisuusviestinnäksi naamioituvassa viherpesussa vilisee jargonille tyypillisiä tärkeän kuuloisia mutta merkitykseltään mitänsanomattomia ilmaisuja. Näin *Työelämän tyhjänpuhujat* kuvaa, kuinka jargonin tehtävät ovat moninaistuneet. Se ei ole ainoastaan ammattilaisten viestinnän väline vaan keino ilmaista asiat toisin kuin ne ovat ja tapa osoittaa ryhmään kuulumista tai omaa statusta. Jargonin kukoistus voi kieliä siitä, kuinka työn murroksen jälkeisessä, tietoyhteiskunnalle ominaisessa asiantuntijatyössä kieli ja kielelliset käytännöt jäävät toissijaisiksi, vaikka kieli on tämän työn keskiössä (Johansson–Nuolijärvi–Pyykkö 2011).

Jargonilla ilmaistaan asiat toisin

Työelämän tyhjänpuhujien runsaista tapausesimerkeistä ja haastatteluista nousee esiin, että jargoniin tunnutaan nojautuvan, kun asiat halutaan esittää toisin. Uudistermeillä vanhat asiat markkinoidaan innovaatioina ja monimutkaiset ilmiöt tiivistetään yhdeksi käsitteeksi. Ympäripyöreät ilmaisut auttavat välttämään tarkkojen tavoitteiden antamista, ja englanninkielisillä lainasanoilla luodaan vaikutelmaa hienoudesta tai kansainvälisyydestä. Jargonilla siis rakennetaan mielikuvia. Ongelma on, että sanat eivät avaudu kaikille. Siinä missä bisnesjargonin lainat *eksekuuttaa* ja *lunch* voivat hienouden tavoittelullaan ärsyttää, julkishallintoon karanneet kehittämiskielen läpinäkymättömät käsitteet voivat haitata yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamista ja osallistumista. Näin jargon tietoisesti tai tahattomasti sulkee osan ihmisistä keskustelun ulkopuolelle (ks. Tiililä 2022). Huomiotta ei myöskään tule jättää tapaa, jolla jargon voi antaa vääristyneen version todellisuudesta. Kaunistelemalla negatiivisia asioita kiertoilmauksin se hämärtää totuuden ja valheen välisen rajan. Esimerkiksi tutkimuksessa on huomattu, että jargon on tyypillistä vilpillisille tieteellisille julkaisuille (Markowitz–Hancock 2016).

Ei siis ihme, että yleinen mielipide jargonista ei ole (enää) neutraali, vaan jargonilla on selvä negatiivinen miellelyhtymä. Niemi kuitenkin tarkentaa, että jargonista on hyötyäkin. Joskus uudistermejä pitää luoda, kun aiemmat määritelmät eivät enää vastaa muuttuneita toimintatapoja tai kun uudet tutkimustulokset syventävät ymmärrystä. Jargonin käyttö tilanteissa, joissa kaikki osapuolet ymmärtävät sitä, on taas taitavaa kielenkäyttöä, joka nopeuttaa ja tarkentaa kommunikaatiota. Parhaimmillaan jargon voi vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteistä ymmärrystä työyhteisössä.

Jargon kertoo ammatti-identiteetistä ja statuksesta

Jargonilla yksilöt viestivät muille identiteetistään ja yhteisöstään. Uudessa työpaikassa aloitavalle työntekijälle kollegoiden puheenparren omaksuminen kertoo, että on oppinut talon tavoille. Näin sillä osoitetaan yhteenkuuluvuutta tiettyyn (kieli- ja) työyhteisöön. Jargonilla voi myös korostaa omaa statusta ryhmässä – omaa asiantuntijuutta, kokemusta ja tehokkuutta. Niemi kuitenkin tähdentää, että pelko ulkopuoliseksi jäämisestä voi johtaa siihen, että jargonilla peitetään epävarmuutta. Tällöin kielellinen sujuvuus jää toissijaiseksi. Sama on huomattu

tutkimuksessa: matalan statuksen henkilöt käyttävät enemmän jargonia, koska he ovat huolissaan siitä, miten yleisö arvioi heitä, – toisin kuin korkean statuksen omaavat, jotka pyrkivät viestinnässään selkeyteen ja tarkkuuteen (Brown–Anicich–Galinsky 2020).

Jargonin voikin tulkita nykytyöelämän oireeksi. *Työelämän tyhjänpuhujissa* ilmaistaan huoli siitä, että tarpeeton jargon valitaan selkeän kielen ja viestinnän sijaan, jotta saadaan etulyöntiasema kollegoihin ja pysytään kilpailuhenkisen ja suorituspainaisen nykytyökulttuurin oravanpyörän tahdissa. Kun kognitiivista aivotyötä vaativa kuormittava tietotyö lisääntyy lähes joka alalla (Heikkonen 2021), ei ole ihme, että kielellisessä ilmaisussa mennään sieltä, missä aita on matalin. Jos ajattelua ja keskittymistä vaativien käsitteiden sisäistäminen ja konseptien avaaminen vie aikaa ja kuormittaa, miksei tukeutua ympäriryöreyteen ja turvalliseen tyhjiin puheeseen?

Ongelma ei ole näkymätön: teokseen haastatellut ovat tietoisia työpaikkansa tai alansa jargonista. Työyhteisön jargonin status quon haastaminen voi kuitenkin olla pelottavaa. Välittävämpään työkulttuuriin pyrkiminen voisikin karsia tarpeetonta jargonia.

Jargon on tietotyön yhteiskunnan oire

Tietoyhteiskunnassa informaation tuottaminen, prosessointi ja välittäminen korostuvat, sillä niillä saadaan valtaa ja lisätään tuottavuutta (Kuoppala–Pekkola 2015, 25). Tämä on johtanut asiantuntijatyön yleistymiseen useilla toimialoilla. Asiantuntijatyölle olennaisia ovat erilaiset, pohjimmiltaan kielelliset taidot, kuten vuorovaikutus-, tiedonhankinta- ja tiimityötaidot (Johansson ym. 2011, 11–12). ”Kielityöläisiä” on siis todellisuudessa paljon enemmän kuin mitä ammattinimikkeet antaisivat ymmärtää. Työn *kielellistymisestä* (Johansson ym. 2011) huolimatta kieli tunnutaan mitätöivän itsestäänselvyydeksi, jota ei pidetä työssä keskeisenä tekijänä ja jonka (taloudellista) arvoa ei tunnusteta.

Kielen asiantuntijoiden sijaan työyhteisön kielellisistä normeista päättävätkin usein henkilöt, joiden asiantuntijuus kielestä ei ole peräisin kielentutkimuksesta vaan esimerkiksi viestintätieteistä, psykologiasta tai muualta (Nissi–Honkanen 2015). Kuten *Työelämän tyhjänpuhujissa* havainnollistetaan, kielen asiantuntijoille itsestään selvät seikat eivät avaudu muille: brändivastaava ei pysähdy miettimään, miten brändinimi arkisessa kielenkäytössä taipuu, eikä johto havahdu siihen, kuinka *-minen*-substantiiveja ja muotisansoja pursuava strategia jää työntekijöiden näkökulmasta vaille konkretiaa. Kielen asiantuntija osaisi neuvoa valitsemaan morfologisesti korrektiin taivutusmuodon uudelle brändinimelle sekä käyttämään strategiassa havainnollisia sanoja ja avoimia ilmaisuja sekä säännöstelemään substantiiveja tai korvaamaan niitä verbein. Kuten Niemi (2024, 146) kuuluttaa: ”Kielenhuolto on paras lääke jargoniin – –”

Irti jargonista

Miksi sitten aikana, jolloin viestinnän rooli työpaikoilla on vahvistunut, kielestä ei ole samalla tavoin kiinnostuttu? Niemi pohtii, että ehkä kielen- ja tekstinhuolto mielletään epämuodikkaaksi tai vähäpätöiseksi verrattuna viestinnän laajempiin linjauksiin tai taloudellisiin tavoitteisiin. Todellisuudessa tekstin- ja kielenhuollolla taataan viestinnän saavutettavuus, parannetaan tulosta sekä säästetään aikaa ja rahaa. Esimerkiksi kielellisesti selkeät verkkosivut vähentävät resursseja, joita kuluu puhelinneuvontaan. Samoin kieliasioiden mieltäminen vain pilkkujen

tarkistamiseksi on pinnallista; selkeän tekstin laatiminen vaatii kirjoittajaltaan ajattelua ja aiheen ymmärtämistä.

Kielen tärkeyttä työelämässä ei tule aliarvioida tai mieltää näkymättömäksi oheistuotteeksi, vaan sen rooli tulisi tunnustaa tärkeäksi osaksi työprosesseja. Niemi korostaa, että sosiaalinen vastuu tulee ulottaa työpaikolla myös kieleen, ja tämä saavutetaan kyseenalaistamalla työpaikan ongelmallinen kielenkäyttö. Kielitietoisuuden vahvistaminen sekä avoin keskustelu kielen käytötavoista, työoloista ja työkuultuurista auttaa paljastamaan ja korjaamaan epäkohtia.

Työelämän tyhjämpuhujat on kaivattu katsaus jargoniin suomalaisessa työelämässä. Teoksen sujuva ja napakka kieliasu tekee siitä mieluisan lukukokemuksen. Runsaat infolaatikat elävöittävät tekstiä tapausesimerkein, ja teoksen haastattelut tuovat moninaisia näkökulmia työelämän kielenkäyttöön. Ennen kaikkea teos haastaa lukijansa miettimään omaa kielenkäyttöään työelämässä: Tietääkö yleisöni, mitä tarkoitan, kun käytän alani erikoistermejä? Valitsinko tämän ilmaisun kuulostaakseni asiantuntevalta? Teos sopii sekä kielen asiantuntijoille että kielestä kiinnostuneille, niin jargonia käyttäville kuin siitä ärsyyntyville.

HENNI PAJUNEN

helypa@utu.fi
Turun yliopisto

Lähteet

- BROWN, ZACHARIAH C. – ANICICH, ERIC M. – GALINSKY, ADAM D. 2020: Compensatory conspicuous communication: low status increases jargon use. *Organizational Behavior and Human Decision* 161, 274–290. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2020.07.001>
- HEIKKONEN, SAARA 2021: Tietotyö kuormittaa aivoja ja haastaa työhyvinvointia. *LAB Pro*. Saatavissa <https://www.labopen.fi/lab-pro/tietotyö-kuormittaa-aivoja-ja-haastaa-työhyvinvointia/> [viitattu 4.6.2024].
- JOHANSSON, MARJUT – NUOLIJÄRVI, PIRKKO – PYYKKÖ, RIITTA 2011: Työelämän kielimaisema asiantuntijatyössä. MARJUT JOHANSSON, PIRKKO NUOLIJÄRVI ja RIITTA PYYKKÖ (toim.): *Kieli työssä*, 10–23. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KUOPPALA, KARI – PEKKOLA, ELIAS – KIVISTÖ, JUSSI – SIEKKINEN, TARU – HÖLTÄ, SEPPO (toim.) 2015: *Tietoyhteiskunnan työläinen*. Tampere University Press, Tampere.
- MARKOWITZ, DAVID M. – HANCOCK, JEFFREY T. 2016: Linguistic obfuscation in fraudulent science. *Journal of Language and Social Psychology* 35 (4), 435–445. <https://doi.org/10.1177/0261927X15614605>
- NISSI, RIIKA – HONKANEN, SUVI 2015: Kielityön uudet muodot – kielentutkijan katse tieto- ja osaamisyhteiskuntaan. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 6 (6). Saatavissa <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2015/kielityon-uudet-muodot-kielentutkijan-katse-tieto-ja-osaamisyhteiskuntaan> [viitattu 17.6.2024].
- TIILLÄ, ULLA 2022: Tietopohjainen päätöksenteko vaatii kielitietoisuutta. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta. Saatavissa <https://tjnk.fi/fi/ajankohtaista/tietopohjainen-paatoksenteko-vaatii-kielitietoisuutta> [viitattu 4.6.2024].